

ERZİNCANLI VİSÂLÎ DÎVÂNİ

Hazırlayan

Mehmet Akif Gözitok

dünbugün
yarın

ERZİNCANLI VİSÂLÎ DÎVÂNİ

Hazırlayan
Mehmet Akif Gözütok

Hazırlayan
Mehmet Akif Gözütok

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

ERZİNCANLI VİSÂLÎ DÎVÂNİ

Hazırlayan
Mehmet Akif Gözütok

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 106
Edebiyat: 46

ISBN 978-625-7760-06-5
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2020

Hazırlayan:
Mehmet Akif Gözitok

Editör:
M. Emin Altınışık

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Kapak Hat Yazısı:
Nurullah Gözitok

Baskı Hazırlık:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Mikyas Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Erzincanlı Visâli Divânı

Hazırlayan: Mehmet Akif Gözitok ; Editör: Dr. M. Emin Altınışık

İstanbul : DBY Yayınları, 2020.

289 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 106) ___ Dizin var

ISBN 978-625-7760-06-5

1- Edebiyat 2- Divân Edebiyatı 3- Divân

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Ön Söz	9
Giriş: XVIII. Yüzyılın Siyâsî, İktisadî ve Edebî Durumu	13
I. BÖLÜM	
Erzincanlı Visâli'nin Hayatı ve Edebî Şahsiyeti	21
1. Hayatı	21
2. Edebî Şahsiyeti.....	23
II. BÖLÜM	
Visâli Divânı'nın İncelenmesi	33
1. Vezin	33
2. Kafiye ve Redif.....	37
3. Nazım Şekilleri.....	40
3.1. Gazeller.....	41
3.2. Kaside	42
3.3. Muhammes	43
3.4. Terkid-i Bend	43

3.5. Müfred	43
4. Nazîreler ve Tazmînler	43
5. Dil ve Üslup.....	50
5.1. Atasözleri.....	51
5.2. Deyimler.....	55
5.3. Arkaik Kelimeler.....	56
6. Nüshaları.....	57
6.1. (A) Divan, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü SA 16/9	58
6.2 (M1) Mecmua, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 27.....	59
6.3. (M2) Mecmua, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 5335	60
Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Esaslar	61
III. BÖLÜM	
Transkripsiyonlu Metin / Erzincanlı Visâlî Dîvânı	65
Sonuç	277
Kaynakça.....	279
Ekler.....	283
Dizin.....	287

Ön Söz

*N'eylesün terkîb-i dîvânı Vişâlî ehl-i dil
Ma'den-i kîmyâ-yı nazm u şi' re rağbet kılmamış
Visâlî*

Osmanlı Devleti'nin siyasî, askerî ve iktisadî alanlarda gücünün oldukça zayıfladığı XVIII. yüzyıl, maharetli, sanatkâr devlet adamlarının himaye ve desteğiyle başta musiki ve şiir olmak üzere pek çok sanat şubesinin zirveye ulaştığı bir dönemdir. “Şiir ve şair asrı” olarak anılan bu son klasik dönem, daha önce denenmemiş tarzların neş'et ettiği; -Sâbit'in ifadesi ile- “her kaldırım taşının altından bir şairin çıktığı”, edebiyat açısından niceliğin niteliğe galip geldiği bir dönem olarak kaynaklarda anılmaktadır. Öyle ki bu dönem tezkirelerine adları kayıtlı 168'i divan sahibi olmak üzere 1322 şair bulunmaktadır. Bununla birlikte şuarâ tezkirelerinde ve edebiyat tarihlerinde kendilerine yer bulamamış şairlerin sayısı ise azımsanamayacak kadar çoktur. Zamanın yıpratıcı etkisini aşarak günümüze kadar ulaşabilmiş divan nüshaları sayesinde varlıklarından haberdar olduğumuz bu şairlerden biri de *Dîvân*'ını neşre hazırladığımız Visâlî'dir.

Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Visâlî'nin yaşadığına tanıklık eden yegâne delil *Dîvân*'ıdır. XVIII. yüzyılın başlarında dünyaya geldiğini ve Erzincanlı olduğunu *Dîvân*'ından hareketle tespit ettiğimiz şairin adı, ne zaman dünyaya geldiği, babasının kim olduğu vs. ile ilgili hiçbir malumat bulunmamaktadır.

Bu çalışmada Visâlî-i Erzincanî'nin –şu an için- tek nüshasını tespit edebildiğimiz *Dîvân*'ından hareketle hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında tespitlerde bulunulmuş; şiirleri şekil ve muhteva açısından çeşitli alt başlıklar altında incelenmiş; tek nüshası Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü SA-16/9 numarada bulunan *Dîvân*'ının transkripsiyonlu metni verilmiştir. Bununla birlikte yazma eser kütüphanelerinde envanteri çıkarılmış şiir mecmualarında taramalar yapılarak Visâlî'ye ait olduğu/oldukları eldeki divan nüshasıyla teyit edilen şiir/ler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bir eserin tek nüsha olması, araştırmacının işini çoğu zaman kolaylaştırabilir, ancak kötü bir müstensihin elinden çıkan nüshalar bunun tam aksine araştırmacının işini daha da zorlaştırmakta ciddi problemleri de beraberinde getirmektedir. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü'nde bulunan nüsha da araştırmacının işini iyice zorlaştıran türden bir nüshadır. Adeta müstensihin istinsah etmeyip de metni resmetmeye çalıştığı bu nüshada unutulmuş mısralar, kelimeler, terkipler ve ciddi istinsah hatalarının yanı sıra bir de kopmuş varaklar mevcuttur. Bu sebeple metnin neşrinde pek çok problemle karşılaştığımızı, bunların bir kısmını metin tamiri ile aşmaya çalıştığımızı; bir kısmına ise hiçbir şekilde müdahale edemediğimizi ifade etmek isteriz. Zira bir müddet sonra tashih işi, metin tamirinin ötesine, şiiri baştan yazmaya vardığı için metin naşiri olarak tashih edebildiğimiz ibareleri tamir edip içinden çıkamadığımız ibareleri ise olduğu gibi bırakmak zorunda kaldık. Bu sebeplerden ötürü

-tüm dikkat ve özenimize rağmen- eserde bir kısım okuma hatalarının olması muhtemeldir. Bu muhtemel hataların mazur görüleceğini ve *Visâlî Dîvânı*'nın bir başka nüshanın bulunmasıyla eserin ikinci bir baskısını tenkitli olarak yayımlayabilmeyi ve bu hataları düzeltmeyi umuyoruz.

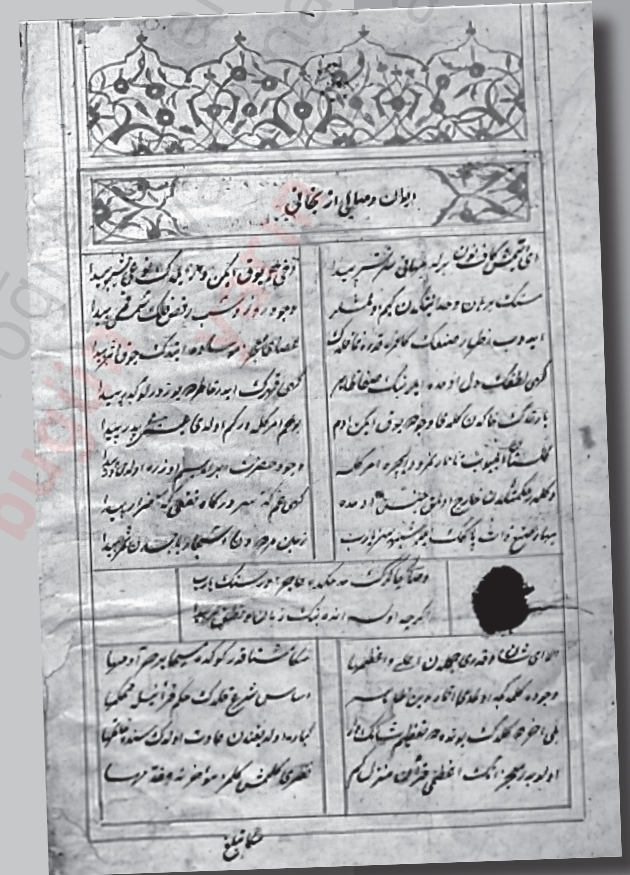
Hiç şüphe yok ki bir eserin vücuda gelmesinde yazarı kadar ona destek veren, yol gösteren insanların da emeği vardır. Biz de bu kitapta emeği geçen insanların adlarını anmayı ve onlara teşekkür etmeyi kendimize borç biliyoruz. Öncelikle kitabın adını muhteşem sülüs kalemle yazma ihsanında bulunan amcam Hatat Nurullah Gözitok'a; çalışma boyunca yardımlarını esirgemenen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Selami Ece ve Prof. Dr. Rifat Kütük'e; esere dair görüşlerini bildiren hocam Prof. Dr. Turgut Karabey'e; içinden çıkamadığımız ibarelerin okunmasında yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi M. Emin Altınışık'a, Dr. Halil Karabulut'a ve Arş. Gör. Seyit Yavuz'a; eserin inceleme kısmını tashih eden Doç. Dr. Oğuzhan Ekinci'ye; *Aydınlı Visâlî Dîvânı* adlı eserini gönderme nezaketinde bulunan Prof. Dr. Beyhan Kesik'e ve bu çalışma sebebiyle çoğu zaman ihmal ettiğim eşime, çocuklarım Ferahfezâ ve Mustafâ Fevzî'ye teşekkür ediyorum.

Mehmet Akif Gözitok
Erzurum, 2020

III. BÖLÜM

Transkripsiyonlu Metin

ERZİNCANLI VİSÂLÎ DİVÂNİ

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

[Ḥarfü'l-Elif]

1¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

[1^b] 1 Ey ətmiş Kāf u² Nün birle cihām ser-te-ser peydā
Daḡı hem yok iken var eylediñ nev<i>-i beşer peydā

Seniñ bürhān-ı vaḡdāniyyetiñdendir³ kim olmuşlar
Vücūd-ı rüz u şeb raşş-ı felek şems ü⁴ kamer peydā

3 Ėdüp izhār şun' uñ kāfire kudret-nümā kıldıñ
'Aşā-yı mu'ciz-i Mūsā'da ətđiñ çok eşer peydā

Gehi luḡfuñ dil-i Ādem'de eyler biñ şafā zāhir
Gehi ḡahrıñ ęder ḡaḡırda yüz dürlü keder peydā

5 Yaratdıñ ḡākdan geldi vücūda yok iken Ādem
Bu hem emriñledir kim oldı 'İsā bī-peder peydā

Gülistān eyleyüp tā nār-ı Nemrūd içre emriñle
Vücūd-ı ḡazret-i İbrāḡm üzre oldı der peydā

¹ Bu gazel M1 nüshasının hem 68^b varaḡında hem de farklı bir kalemlle 86^b varaḡında kayıtlıdır.

² u: - A, M1(68^b)

³ vaḡdāniyyetiñdendir: vaḡdāniyyetiñden A, M1(86^b)

⁴ ü: - A

7 Degildir hikmetiñden hâric olmak cins-i Âdem'de
Gehî ğam geh sūrūr⁵ gâh nef'i geh zarar⁶ peydâ

Bahâr-ı şun⁶ -ı zât-ı pâkiñ eyler şüphesiz yâ rab
Zemîn-i murdeden eşcâr-ı yâbisden şemer peydâ

9 **Vişâlî** çâkeriñ medhîñde 'âcizdir seniñ yâ rab
Egerçi olsa anda biñ zebân u⁷ nuṭṭ-ı ter peydâ

2⁸

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

1 Elâ ey şân u kadri cümleden a' lâ vü a' zem hâ
Saña müştâkıdır gökde Mesîhâ yerde Âdem hâ

Vücûda gelmedikçe olmadı âşâr-ı dîn zâhir
Esâs-ı şer' [i] kıldıñ hüküm-i Qur'an ile muḥkem hâ

3 Belî âhîrde geldiñ bunda da ta' zîm-i şânîñ var
Kibâre olduğundan 'âdet olduñ sende hâtem hâ

Olupdur mu' cizâtîñ a' zemi Qur'an-ı münzel kim
Nazîri⁹ gelmemiş gelmez mu' aḥḥar ne muḥaddem hâ

[2^a] 5 Saña teblîğ¹⁰ êderdi vahy-i Qur'an'ı inüp gökden
Ḥarîm-i pâkiñe Rûḥu'l-Emîn olmuşdı maḥrem hâ

Vücûd-i pâkiñe her câ êderdi sâye fevkiñde
Olup bir seḥb¹¹ hâ'il tâb-ı ḥurşîde dem-â-dem hâ

⁵ sūrūr: sūrūr A

⁶ A'da "ضرار" şeklinde yazılıdır.

⁷ u: - M1(68^b)

⁸ Bu gazel M1 nüshasının 86^b varağında kayıtlıdır.

⁹ Her iki nüshada da "nazarı" şeklinde yazılıdır.

¹⁰ teblîğ: tebellüğ A

¹¹ Metinde "seḥâb" kelimesi vezin gereği "seḥb" şeklinde yazılıdır.

Dizin*

A	Ç
I. Abdülhamid 17	Çeşme Limanı 16
III. Ahmed 14, 15, 16, 18	
Akdeniz 16	D
Âsım, Çelebizâde 15, 19	Damat İbrahim Paşa 15
Âşık 21, 30, 60	Dürrî 19
Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi 10,	
57, 58, 61, 277	E
Âtıf Efendi 19	Edîb 19
Avusturya 14, 16, 17	Edirne Vakası 14, 18
B	Enîs Dede 19
Belgrad 16	Es'ad Efendi, Şeyhülislâm 19
Belgrad Antlaşması 16	Esrâr Dede 19
Belîğ, Mehmed Emîn 19	
Beyânî 60	F
Birgili Mehmed Efendi 59	Fransa 18
Burhâneddîn b. Kemâleddîn b. Hamîd 59	Fuzulî 23, 24, 25, 26, 30, 31, 38, 44,
	46, 47, 48, 49, 50, 59, 278
C	
XII. Carl 14	H
<i>Cedvel-i Miiftâh-ı Rûznâme-i Cedide-i</i>	<i>Hadisü'l-Erbâin</i> 59
<i>Muhammediyye</i> 59	Hakkî 60
Cihângîr 18	Hâtem, Akovalzâde 19

* Dizin'de sadece giriş, inceleme ve sonuç bölümlerinde geçen özel isimlere, eserlere ve kavramlara yer verilmiştir.

Hâzık, Erzurumlu 19, 27, 38, 44, 46,
47, 48, 49, 278
Hikemî şiir 23, 25, 30
Hilye-i Şerîf 60
Hotin 17
Humbaracı Ocağı 16

İ

İkbâfî 18
İlhâmî 18
İngiliz 16, 18
İran 15, 16
İshâk Efendi 19
İsmâil Hakkî 60
İstanbul 14, 15, 16, 18, 29
İstanbul Antlaşması 14, 15
İzzet Ali Paşa 15

K

Kabakçı Mustafa 18
Kâmî 19
Kara Müftü 22
Karlofça Antlaşması 14
Kaside-i Bürde Tercümesi 60
Kavsî, Tebrîzî 23, 26, 27, 38, 42, 43,
44, 46, 47, 48, 49, 278
Kırım 17
Koca Râgıb Paşa 16, 19, 25, 27, 28,
47, 48
Konya Bölge Yazma Eserler Kütüp-
hanesi 57, 59, 61, 277
Küçük Kaynarca Antlaşması 17

L

Lale Devri 14, 15
Lâlî Ahmed b. Mustafâ 60

M

I. Mahmud 15, 16
II. Mustafa 14, 18
III. Mustafa 16, 17, 18

IV. Mustafa 18
Meftûnî 18
Mehmed Nâil Tuman 21
Mısır 17, 18
Millî Kütüphane 58, 277
Mustafâ b. Ali el-Mu'akit 59
Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn 17
Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn 17
Münîf 19

N

Nâbî 25, 26, 27, 30, 31, 38, 44, 45, 47,
48, 49, 50, 278
Nadir Han Avşar 16
Nahîfî 15, 19
Nazîm 19
Necîb 14, 18
Nedîm 15, 18, 19, 20, 25, 28
Nevres-i Kadîm 19
Neylî, Ahmed 15, 19
Niyâzî 60
Nizâm-ı Cedîd 17, 18

O

III. Osman 16
Osmanlı Devleti 9, 13, 14, 16, 17

Ö

Özi 17

P

Pasarofça Antlaşması 14
Patrona Halil İsyamı 15

R

Râgıb Paşa, Koca 16, 19, 25, 27, 28,
38, 44, 47, 48, 49, 60, 278
Rahîkî 60
Rahmî 19
Râşid, Müverrih 15
Râtıb Ahmed Paşa 19

Risâle Fî-Beyânî'l-Evkâf 59
Risâle-i Muammâ 59
Risâletü'l-Hisâb 59
Rumeli 14
Rusya 14, 15, 16

S

III. Selim 17
Sâbit 9
Safevî 16
Sâlim, Mirzâzâde Mehmed 19
Sâmî, Arpaemînzâde 19
Sebk-i Hindî 23, 50
Seyyid Vehbî 15, 19
Subhîzâde Feyzî 19
Suriye 17
Süleyman Efendi 22
Sünbülzâde Vehbî 19

Ş

Şerhu Dibâce Risâletü'l-Şemsîyye 59
Şerhu Sadr Risâletü'l-Şemsîyye 59
Şeyh Gâlib 18

T

Tahmasb 15, 16

Tâib, Osmanzâde 15
Tebriz 15
Tefe'ulnâme 60
Tercüme-i Fâlnâme-i Ca'fer-i Sâdik 60
Tuhfe-i Nâilî 21
Türkî-i Basît 20

U

Usûlî 60

V

Venedik 14
Veysî 60
Visâfî Ahmed, Urfalı 22
Visâfî, Aydınlı 11, 21, 58
Visâfî, Dimetokalı/İstanbul 21
Visâfî, Enderunlu 21
Visâfî, Hamamcızâde 21
Visâfî, Niğdeli 21
Visâfî, Sofyalı 21
Visâfî, Trabzonlu 22

Y

Yaş 17
Yeniçeri Ocağı 16, 17

ERZİNCANLI VİSÂLÎ DÎVÂNİ

Osmanlı Devleti'nin siyasî, askerî ve iktisadî alanlarda gücünün oldukça zayıfladığı XVIII. yüzyıl, maharetli devlet adamlarının himaye ve desteğiyle başta musiki ve şiir olmak üzere pek çok sanat şubesinin zirveye ulaştığı bir dönemdir. "Şiir ve şair asrı" olarak anılan bu son klasik dönem, daha önce denenmemiş tarzların neş'et ettiği; -Sâbit'in ifadesi ile- "her kaldırım taşının altından bir şairin çıktığı", edebiyat açısından niceliğin niteliğe galip geldiği bir dönem olarak kaynaklarda anılmaktadır. Öyle ki bu dönem tezkirelerine adları kayıtlı 168'i divan sahibi olmak üzere 1322 şair bulunmaktadır. Bununla birlikte şuarâ tezkirelerinde ve edebiyat tarihlerinde kendilerine yer bulamamış şairlerin sayısı ise azımsanamayacak kadar çoktur. Zamanın yıpratıcı etkisini aşarak günümüze kadar ulaşabilmiş divan nüshaları sayesinde varlıklarından haberdar olduğumuz bu şairlerden biri de *Dîvân*'ını neşre hazırladığımız *Visâfî*'dir.

Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan ve ilk kez bu çalışmayla isminden ve şairlerinden haberdar olunan *Visâfî*'nin yaşadığına tanıklık eden yegâne delil *Dîvân*'ıdır. XVIII. yüzyılın başlarında dünyaya geldiğini ve Erzincanlı olduğunu *Dîvân*'ından hareketle tespit ettiğimiz şairin adı, ne zaman dünyaya geldiği, babasının kim olduğu vs. ile ilgili hiçbir malumat bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, *Visâfî*-i Erzincanî'nin –şu an için- tek nüshasını tespit edebildiğimiz *Dîvân*'ından hareketle hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında tespitlerde bulunulmuş; şiirleri şekil ve muhteva açısından çeşitli alt başlıklar altında incelenmiş; tek nüshası Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü SA-16/9 numarada bulunan *Dîvân*'ının transkripsiyonlu metni verilmiştir. Bununla birlikte yazma eser kütüphanelerinde envanteri çıkarılmış şiir mecmualarında taramalar yapılarak *Visâfî*'ye ait olduğu/oldukları eldeki divan nüshasıyla teyit edilen şiir/ler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7760-06-5

9 786257 760065